

معرفی کشف الآیات و تنویس*

به خط محمد سلمان بن عبدالبانی

کشف الآیات تألیف محمد رضا بن عبدالحسین التصیری الطوسی کتابی است مخطوط که در سال ۱۰۶۷ هجری قمری به شیوه‌ای خاص تدوین یافته و مؤلف، در مقدمه‌ای سه صفحه‌ای به زبان عربی، کیفیت تألیف و روش استفاده از آن را بیان نموده و در بیتی فارسی، به حساب شماره حروف، سال تألیف را نشان داده است. سپس، فهرست سوره‌های قرآنی، که شماره‌های آنها با مرکب سیاه بر بالا و شماره اجزاء با رنگ سرخ در کنار آن است به چشم می‌خورد، نام کاتب را بر صفحه اول از برگ چهارم ماقبل آخر کتاب (برگ ۲۰۳)، که آخرین صفحه و پایان متن کشف الآیات مزبور است، در خلال این عبارات می‌خوانیم: «قد تمّ الكتاب المستطاب الشریف المنیف المبارک المیمون المسعود علی ید اقلّ عبدالله الملک المعبود تراب اقدم السادات والفضلاء العبد الذلیل المفتاق المحتاج الی رحمة ربّه المتان محمد سلمان بن عبدالباقی عفی عنهما غیہما بالنبی والوصی وآلہما.» از آن زمان که با این کتاب آشنا شدم روش استفاده از آن را با کشف الآیاتهای متداول چون المعجم المفہرس لألفاظ القرآن الکریم، تألیف استاد محمد فؤاد عبدالباقی، چاپ قاهره، یا کشف الآیاتهای منضم به بعضی از قرآنها، مطبوع تهران مانند قرآن کریم با ترجمه فارسی و کشف الآیات، چاپ علمی، مغایر یافته‌م. دقت در تاریخ تألیف و نوع نگارش و قطع و کاغذ کتاب، انگیزه‌ای برای تجسس نمونه‌های این کتاب گردید.

پس از شمارش اوراق کتاب، صفحات هر برگ را که در اصل فاقد شماره بود، با مداد شماره گذاری نموده و طول و عرض آن را معین کردم. سپس، به مطالعه و بررسی فهرست کتب خطی و چاپی کتابخانه های معروف پرداختم و، سرانجام، برای استحضار خوانندگان از چگونگی استفاده از کتاب به ترجمه مقدمه تازی به پارسی پرداختم.

کتاب مورد بحث، که از صفحات ۱۰، ۱۱، ۱۲، ۱۳، ۱۴ و ۴۰۵ آن عکسبرداری شده، دارای ویژگیهای زیر است:

تعداد اوراق: ۲۰۶ برگ

تعداد صفحات مکتوب: ۳۹۶ صفحه ۲۵ سطری که بدین ترتیب تقسیم می شود:
مقدمه: ۳ صفحه به خط نستعلیق.

فهرست: ۲ صفحه به خط نسخ.

متن کتاب: ۳۹۰ صفحه (ترکیبی از نسخ و نستعلیق).

ذکر نام کاتب: یک صفحه (به خط نستعلیق و شکسته).

قطع اوراق کتاب: ۲۵۲ × ۱۲۵ میلی متر.

قطع قسمت مکتوب: ۱۸۵ × ۷۰ میلی متر.

این قاعده در تمام صفحات به جز صفحات آغاز و انجام رعایت شده است صفحه آغاز ۹۵ × ۶۲ میلی متر و دارای ۱۴ سطر مکتوب و صفحه آخر، قسمت مکتوب آن، ۷ سطر به شکل مثلثی است که قاعده آن به طرف بالا به اندازه ۷ سانتی متر و رأس آن، به سوی پایین، با ارتفاع ۵ سانتی متر می باشد. کاغذ کتاب فرنگی و زرد رنگ است و مارک Lo - Giusti در پرتونوربرورق ۲۰۵ آن مشاهده می شود. شاید در ابتدا، یعنی ۳۳۸ سال پیش، که این کتاب تألیف شده اوراق سفید بوده و به مرور زمان تغییر رنگ داده است. تاریخ کتابت معلوم نیست.

نکته قابل توجه این که از صفحه ۱۵ به بعد، بالای صفحات زوج و در گوشه راست، حرف یا حروفی با مرکب سیاه دیده می شود که نشانه باب* در آن صفحه است و در بالای صفحات فرد، در گوشه چپ حرف یا حروفی نوشته شده که علامت کتاب* است. متأسفانه، در اثر مرور زمان و آب گرفتگی، این حروف در چند صفحه بکلی محو شده است که قابل جبران می باشد. در گوشه پایین سمت چپ صفحات زوج نیز کلماتی ثبت شده، که مانند غالب کتب خطی و قدیمی که فاقد صفحه می باشند، این کلمات، همان کلمات آغاز صفحه بعد است و در تمام کتاب ۱۹۸ مورد از این گونه دیده می شود. هر جا این کلمه آغازی در صفحه فرد به رنگ سرخ نوشته شده در پایین صفحه زوج هم سرخ رنگ است و، اگر با مرکب سیاه ثبت شده، به همان رنگ در پایین صفحه مقابل دیده می شود.

در تمام کتاب، ۱۸ عدد مهر به اندازه های مختلف به چشم می خورد که نقش و اندازه و تعداد هریک از این قرار است:

الف- مهری به قطع (۲ × ۱/۷) سانتی متر به شکل مستطیل با نقش الله اکبر و مرکب سیاه بر صفحات ۱۰، ۵۵، ۱۳۵، ۱۸۷، ۲۵۱، ۲۹۹، ۳۱۵، ۳۵۹ و ۴۰۵.

ب- مهری به شکل بیضی و قطر بزرگ ۱/۴ سانتی متر با نقش ابوطالب و مرکب سیاه بر صفحات ۱۰، ۱۸۷، ۲۵۱، ۲۹۹ و ۴۰۵.

ج- مهری به شکل بیضی و قطر بزرگ ۲ سانتی متر با نقش (افوض امری الی الله شیخ محمد عبده) و مرکب سیاه بر صفحات ۵ و ۱۰.

د- مهری به شکل مستطیل و طول و عرض (۲ × ۱/۳) سانتی متر) و نقش: بدیع السموات والارض محمد جعفر عبده** سنه ۱۱۱۶ و مرکب سیاه بر صفحه نهم. بالای

* رک: ص ۱۰، ۱۱ مقاله حاضر.

** ظاهر عبارت «عبده محمد جعفر و عبده محمد اسماعیل صحیح است (م).

این مهر نوشته شده است: اللهُ لَا إِلَهَ إِلَّا هُوَ وَكُتِبَ أَحْوَجَ الْخَلَائِقِ مُحَمَّدٌ جَعْفَرُ بْنُ مُحَمَّدٍ
صادق عفی عنهما فی شهر شعبان سنه ۱۱۱۸.

هـ مهری بشکل مستطیل و طول و عرض $۱/۲ \times ۱/۵$ سانتی متر) و نقش لایله
إِلَّا اللهُ الْمَلِكُ الْحَقُّ الْمُبِينُ مُحَمَّدٌ أَسْمَعِيلُ عَبْدُهُ، با مرکب سیاه بر صفحه نهم.
بالای این مهر نوشته شده است: صازلی کما کان یغیری و سیکون کما کان ابن محمد
شیخ اسماعیل ۱۱۷۰.

جلد کتاب از دو سو (بیرون و درون) چرمی است. رو و پشت کتاب دارای
چرم قرمز با تذهیب بسیار زیبا در پنج نقش و قسمتهای درونی زرد رنگ است.
برای آگاهی از نسخ خطی یا چاپی کشف الآیات مزبور فهرستهای زیر را
بررسی کرده ام:

- ۱ - فهرست کتابخانه مدرسه عالی سپهسالار جدید (جلد اول و دوم).
- ۲ - فهرست کتابخانه مرکزی دانشگاه تهران (مجلد: ۹، ۱۰، ۱۳، ۱۴)
- ۳ - فهرست کتب خطی کتابخانه آستان قدس رضوی (ج ۷، ۸)
- ۴ - فهرست نسخ خطی کتابخانه ملی تهران (ج ۶، ۷، ۸)
- ۵ - فهرست نسخه های خطی فارسی، نشریه شماره ۱۴ (ج ۱)
- ۶ - فهرست نسخه های خطی فارسی، نشریه شماره ۲۲ (ج ۲)
- ۷ - فهرست نسخه های خطی فارسی، نشریه شماره ۳۳ مؤسسه فرهنگی
منطقه ای (ج ۳)
- ۸ - فهرست نسخه های خطی کتابخانه دانشکده الهیات و معارف اسلامی
دانشگاه تهران.
- ۹ - فهرست نسخه های خطی کتابخانه دانشکده الهیات و معارف اسلامی
دانشگاه مشهد (ج ۱، ۲، ۳) تألیف: محمود فاضل.

۱۰ - فهرست نسخه‌های خطی فارسی (نشریه شماره ۳۸) نگارنده: احمد منزوی.

۱۱ - فهرست نسخه‌های خطی کتابخانه دانشکده حقوق و علوم سیاسی و اقتصادی دانشگاه تهران.

۱۲ - فهرست نسخه‌های خطی کتابخانه عمومی آیه الله مرعشی.

۱۳ - فهرست نسخه‌های خطی کتابخانه عمومی اصفهان (ج ۱).

۱۴ - نشریه کتابخانه مرکزی دانشگاه تهران.

از میان این فهرستها چهار نمونه از کشف الآیات تألیف محمد رضا بن عبدالحسین التصیری الطوسی و یک نمونه گزیده آن با مشخصات زیر دیده می‌شود:
الف - در فهرست نسخ خطی کتابخانه ملی تهران (کتب عربی، ج ۸) فراهم آورنده (سید عبدالله انوار) در ص ۳۲۷ آورده است:

«کشف الآیات از محمد رضا بن عبدالحسین التصیر الطوسی، زمان تألیف ۹۰۳ هـ. ق. نویسنده که از عالمان علم قرآن بوده در این کتاب کشف الآیاتی برای قرآن ترتیب داده است. روش کار او در مقدمه بیان نام سور قرآنی و شماره آنها و سپس، در خود متن کشف الآیات است، یعنی برحسب ترتیب الفبایی ابتدای کلمات موجود در آیات، مرتب کردن و تبیین کردن آنها باشماره. در ترتیب هم، رعایت ترتیب حرف اول و بعد رعایت ترتیب حرف آخر کلمه شده است.

آغاز: بسمله و به نستعین کشف قناع عذار عذراء...

پایان: یهدی احقاف... آل عمران امن ۵ صف من اتمت.

نسخ، محتملاً قرن دوازدهم هـ. ق.، ساده مجداول، جدول دور سطورزر و

• با اینکه مؤلف سال تألیف را خود در شعر آورده: کشف آیات کلام قدس است (ص ۱۰۶۷ هـ) تاریخ ۹۰۳ معلوم نشد به چه مدرک آورده شده (م).

مشکی، اسامی آیات قرآنی با مرکب قرمز و نارنجی، روی پاره‌ای از عبارات با مرکب قرمز خط کشی شده است. جلد: مقوایی، رویه کاغذ صورتی، ۲۱۵×۱۶۰. کاغذ: فرنگی فستقی، ۱۶۵×۱۱۵، ۱۶۶ برگ، ۲۱ سطر کامل، ۴۲۰/د»

ب - در فهرست نسخه‌های خطی کتابخانه دانشکده الهیات و معارف اسلامی دانشگاه تهران، گردآورنده (سید محمد باقر حجتی) آورده است:

« کشف الآیات محمد رضا بن عبدالحسین نصیرطوسی که به خواهش دوستان در ۱۰۶۷ به ترتیب آیات را نشان داده است.

آغاز: کشف قناع عذار عذراء المقال باسم الله الكبير المتعال.

انجام: یدی من التوراة آل عمران اس ۵ صف ۶ م ۱.

ش ۴۶، نسخ ۱۲۷۱، عنوان و نشان شنگرف، در برگ ۳/ ترجمه دیباچه کتاب با نشانه (منه رحمه الله) و در برگ ۳ پ عدد کلمات و حروف قرآن منقول از کشکول دیده می‌شود، نسخه ۱۷۰ برگ است. (ص ۴) ۲۳ س ۲۳×۱۳ - ۲۹×۱۸/۵ کاغذ فرنگی - جلد تیماج سرخ ضریبی مقوایی.»

ج - در فهرست نسخه‌های خطی کتابخانه دانشکده حقوق و علوم سیاسی و اقتصادی دانشگاه تهران، نگارنده (محمد تقی دانش پژوه) آورده است: « کشف الآیات ملا محمد رضا بن عبدالحسین نصیری طوسی سپاهانی، گویا برادر مؤلف لب الالباب در ۱۰۶۷ این کتاب را درباره فهرست کلمات قرآن ساخته است. سرگذشت او در فهرست منزوی (۱: ۴۵-۴۷) و ذریعه (۴: ۲۳۶) و فهرست طوس (۴: ۴۴۸) و مجلس (۴: ۱۷) آمده است. او در نسخه خود، چنان که در دیباچه می‌گوید، سوره‌ها را بسرخی نوشته و سپس، دورقم گذاشته: یکی، برای شماره آیات و یکی دیگر، برای شماره عشرها. کتاب دارای یک مقدمه است در شماره آیات سوره‌ها و ۲۸ باب برای هریکی از حروف تهجی. کلمات را، نخست، به ثلاثی یا اصل دیگر

برده و بسرخی نوشته و مشتقات را به سیاهی آورده است. نام سور در نسخه ما، به لاجورد است. در هامش نسخه ما حاشیه ای است به فارسی با نشانه (منه سلمه الله) ... در حل رمز کتاب و مانند ترجمه ای برای دیباچه است. نسخه ای از آن به خط پسرش نجیب الدین طوسی در ۳ رمضان ۱۱۲۳ در مجلس هست (۴: ۱۷).

آغاز: افتاده فذرها و اجتنبوا رجزها... فوضعت هذا الكتاب... و سمیته بکشف الآیات وانا... محمد رضا بن عبدالحسین التصیری الطوسی فی سنة من الهجرة بینها تاریخنا الذی قلناه بالفارسیة:

نام این نسخه و سال ۱۰۶۷ تاریخ: کشف آیات کلام قدس است.

انجام: یدی... صف ۶ من ۱ (تمت بالخیر)

(۶۸ - ج)

به خط نسخ سده ۱۱ و درست به دستوری که مؤلف در دیباچه دارد نوشته شده است. در پایان نیمه نخستین فهرست بابهاست با شماره برگها و افتادگی دارد (39854).

کاغذ سپاهانی: جلد تیماج حنائی ضربی مقوایی. ۲۸۲گ/۵/۱۵×۲۵-۲۵ س.

۱۹۵ × ۹

د- در فهرست نسخه های خطی کتابخانه عمومی حضرت آیه الله... نجفی مرعشی مدظله العالی - جلد سوم، نگارنده (سید احمد حسینی) آورده است:

«کشف الآیات از میرزا محمد رضا بن عبدالحسین نصیری طوسی (حدود ۱۱۰۰) فهرستی است به ترتیب حروف در بیست و هشت باب به جهت الفاظ قرآن کریم و یافتن هر لفظ در آیات. در این فهرست، لفظ آیه ذکر می شود با نام سوره و شماره آیه، و روشی بسیار مختصر و کوتاه دارد. و الفاظ قرآنی به مشککی و نام سوره و شماره آیه با شنگرف نوشته شده است. به سال ۱۰۶۷ مطابق جمله (کشف آیات

کلام قدس است) به پایان رسیده است.

آغاز: کشف قناع عذار عذراء المقال باسم الله الكبير المتعال و حلیتها فی حجلة الکمال بحلیة حمدالله ذی العزة والجلال.

انجام: یدی من التوراة آل عمران ۵۱ م ۵ صف ۶ م ۱.

نستعلیق، علی خان بن علی نقی گلپایگانی، دوشنبه دهه آخر جمادی الثانی ۱۰۹۰، الفاظ قرآنی نسخ مشکى، بقیة نوشته نستعلیق شنکرف، روی برگ اول مهر مرتب (علی بن جعفر الحسینی) و مهر بیضوی (ابوالقاسم بن حسن الموسوی) و مهر بیضوی (ابوالقاسم و تملک اسدالله بن محمد نصیرالرضوی الگلپایگانی) به تاریخ ۱۲۷۹ دیده می شود. در صفحه آخر مهر بیضوی (الراجی ابوالقاسم بن محمد تقی) نیز مشهود است، پشت برگ آخر یادداشتی از محمد جعفر بن محمد تقی موسوی خونساری دیده می شود، جلد دو رو، تیماج رو قرمز، پشت مشکى. ۲۳۵ گ، ۲۳ س، ۱۳×۲۴ سم.

*

و اما گزیده کشف الآيات محمد رضا بن عبدالحسین التصیری الطوسی به نقل از فهرست نسخه های خطی فارسی جلد سوم (نگارش احمد منزوی) دارای ویژگیهای زیر است:

نام کتاب: کشف الآيات والسورة، از محمد رضا فرزند قاسم یزدی، که در ۱۲۴۹ به انجام رسیده، و آن گزیده ای است با افزودگیهایی از کشف الآيات محمد رضا نصیری طوسی، بنگرید: تفسیر الائمة: ۲۶ ۱۱۲۵ - یزد، علومى: نسخ خود نگارنده.

[۱۲۵۱] [نسخه ها ۴ : ۴۴۲]

*

نکته ای که در نسخه های معرفی شده شایان توجه است این که در سه نسخه:

حقوق، آیت الله مرعشی و منزوی، پدرو مؤلف کشف الآیات مزبور به صورت: عبدالحسین التصیری الطوسی، و در دو نسخه: ملی تهران و الهیات و معارف اسلامی، عبدالحسین التصیر الطوسی و عبدالحسین نصیر طوسی دیده می شود. همچنین در بعضی از این نسخ، آغاز با کلمه کشف و در پاره ای دیگر با کشف (مطابق نسخه مورد بحث ما) می باشد. اینک گزارش دیباچه تازی پیاری:

به نام خداوند بخشاینده مهربان (آغاز می کنیم) و از او یاری می جویم با نام خدای بزرگ بالاتر از همه از چهره عذراء سخن پرده برداشتم و آن را در حجله آراستگی به زیور ستایش خدایی، که عزیز و بزرگووار است، بیاراستم. بزرگ است قدر آن که در مرتبه اش گفت: هُوَ اللهُ الَّذِي لَا إِلَهَ إِلَّا هُوَ عَالِمُ الْغَيْبِ وَالشَّهَادَةِ هُوَ الرَّحْمَنُ الرَّحِيمُ^۱ و گرامی است یاد آن کس که وصفش را به گفتارش: هُوَ اللهُ الْخَالِقُ الْبَارِئُ الْمُصَوِّرُ لَهُ الْأَسْمَاءُ الْحُسْنَى يُسَبِّحُ لَهُ مَا فِي السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضِ وَهُوَ الْعَزِيزُ الْحَكِيمُ^۲ یاد کرد و سوگند به خدا که اگر او خود ذاتش راستایشگر نبود هر آینه بی توصیف کننده و وصف نشده (مانده) بود. آغاز آغازها و فرجام انجامها، خداوند نعمتها و بهره دهنده نیکیها، شنوای بینا لیس کیشله شیء و هُوَ اللَّطِيفُ الْخَبِيرُ^۳ سپس، آن را به (عطر) مدایح پراکنده رسول جن و انس و پیامبر خاور و باختر خوشبو گردانیدم. شفیع پیروان و دفع کننده غمها، مُبَاهِي بِرِيسَامِ بَرَانِ بِي بِالْيَدْنِي و ابلاغ کننده از سوی خدا بی دلنگسی، جای آمد و شد فرشتگان، شبر و به آسمانها، ستایش شده از خدای گرامی دانا اِنَّا لَعَلَىٰ خَلْقِكَ عَظِيمٌ^۴، بزرگترین پیامبران و فرستاده شدگان و آخرین پیامبران، درود و سلام خدا بر او و خاندان پاکش باد! و خوشبو گردانیدم آن را به نسیم مناقب حجت‌های خداوند چیره پیروز، جلوه‌گاه‌های کرامات و اعمال عجیب و شگفت آور و نادر، انوار خدا در محنت‌های تیرگی شب، آشکارها در دورانی‌شان و آن ناپدید از دیده، خانه‌هاشان جایگاه نزول کتاب خدا و نورشان روشنی بخش

تاریکی، راهیان بزرگوار نیکوکار به سوی هر ناسپاس گناهکاری، پیشوایان نیک پاکیزه- از خداوند پروردگار جهانیان بر آنها درود باد! پس، ای جویندگان گرابنده و خواستگاران مایل! چه بخشنده است عروس ما و چه آراسته است حجله اش و چه خوب است پیرایه او و چه شریف است سرشتش، او را به کابینی سهل و ثمنی بخرس خواستگاری کنید نه به چند سکه طلا و نقره رایج و کالای انباشته، بلکه (بدین صورت) که او را طرد مکنید و چون دختران مدفون در خاک تباہ مسازید! فَأَنَّ الْمُوَدَّةَ سَأَلْتُ بَاتِي ذَنْبٍ قُتِلَتْ؟ إِذَا الصُّحُفُ نُشِرَتْ وَإِذَا السَّمَاءُ كُشِطَتْ^۵. غنیمت شمارید ماه چهارده شبهه اش را و بزرگ دارید ارزش او را و مانع او مشوید و پاداش نیکش را چشم دارید! و آگاه باشید که گشاینده در این حجله مژین، برای خواستاران این گرامی عروسم، مُنادی بانگ: «ای خویشاوندان من! بدین بهشت رفیع در آید از زندگی خشنود!» و گوینده «هاؤم اقرءوا کتابیه اِنِّی ظَنَنْتُ اَنِّی مُلَاقٍ جِسَابِيَّةٍ» ام.

پس، بدانید که چون نیاز بسیار برادران را به جستن آیه ای از قرآن که جز برخی از آن، اول یا آخر یا وسطش را نمی دانستند دیدم و یافتن آن به جهت دشواری برای ایشان امکان نداشت، این کتاب را برای خواستاران آیات روشن (قرآن) تدوین نموده و نامش را کشف الآیات نهادم، و من کوچکترین مردم به بخشش پروردگار قدوسی محمّد رضا بن عبدالحسین التصیری الطوسی ام. تاریخش را بیتی که به فارسی گفته ایم: «نام این نسخه و سال تاریخ- کشف آیات کلام قدس است» بیان می کند. و این کتاب به خاطر فراهم آمدن همه الفاظ در آن و نیز از جهت بدست آوردن نیازها و رهنمون جستن در مطالب نیکوست.

برای اینکه سهولت بتوان آیات قرآنی را یافت بناچار می بایست با قوانینی که ابو جعفر بن طیفور سجاوندی^۷ وضع کرده مطابقت داشته باشد. (کتاب) را به روش

اهل لغت تدوین کردم. مقصود از کتاب که به سرخی یا طلایی است حروف اوّل اصول کلمات است و (مقصود) از باب که به سرخی یا رنگ طلایی نوشته شده اوآخر کلمات می باشد. و اوّل هر نوع از واژه ها را به سرخی یا طلایی و سایر کلمات مورد نظر را با مرکب سیاه، آشکار و روشن نوشتم. ناقص واوی و یایی را در پایان هر کتاب در باب واو و یاء، همانطور که صاحب^۸ قاموس عمل کرده. که در کتابش این دو را به تأخیر انداخته. آورده ام.

به علت زیادی اسماء جلاله و نیز حروف و اسماء اشاره و ضمائر و نظایر اینها را نیاورده و (فقط) به ذکر اسماء و افعال اکتفا کردم. آنگاه، اگر کلمه تکرار نشده نیازی به شناسایی نبوده و اگر تکرار شده این کلمه را، با آوردن مابعدش (اعم از حرف یا کلمه)، مشخص کرده و ماده ای بر این نیفزوده ام و کلمه مقصود را جز یکبار به رنگ سرخ یا طلایی یا سیاه ننوشته ام، مگر کنار ممیز. ترتیب حروف را در تقدیم و تأخیر کلمات رعایت کرده ام (بدین معنا) که حروف کلمه اصلی مقدم بر ممیز و در ممیز نیز ترتیب حروف مراعات شده و تا رسیدن به اسم غیر جلاله یا فعل ادامه یافته است. حروفی که مثل فاء به اوّل کلمه پیوسته گردد (در این قاعده) معتبر است و حروفی که مانند واو پیوسته نگردد معتبر نیست. الف و لام به خاطر اتصال لام به حرف بعد جزء حروف متصل محسوب می شود، چون امکان اتصال الف به کلمه بعد نیست. و آنچه را از کلمات با ممیزش (اعم از اسم یا فعل) تکرار شده فقط یکبار نوشته ام و مواضع آنها را به سرخی بر شمرده ام. در این مورد به مواضع ممیزات اسمی و فعلی در بابهای آنها مراجعه کنید و از یکی شدن سوره و عدد و برابر شدنش به حدّی غفلت مکنید.

و آنچه در قرآن است به روایت حفص^۹ از قرائت عاصم^{۱۰} آورده و اعراب را منظور نکرده ام. مثلاً، کلمه آخر (به فتح خاء) و آخر (به کسر خاء) یکی به حساب

آمده و حروف مشدد را دو حرف شمرده و آنچه بر خلاف رسم الخط به الف خوانده شده آن را الف حساب کرده‌ام، مثل: لکَنّ که دارای لام و الف و کاف و نون است، وائشی که پس از ثاء الف (مقصوره) دارد. الف مقدم بر همزه یا الف بالای یاء، که هر دو بر اثر کثرت استعمال یکی شده، هر دو را با هم یک کلمه محاسبه کرده‌ام چون: أَحَدَ عشر و إِسْرَائِيلَ که اسری به معنی الصفوة و ایل به معنی الله است.

هر دسته از انواع کلام را که بار اول در قرآن آمده با مرکب سرخ یا طلایی اعلام کرده و اسامی سوره‌ها را به سرخی و لاجورد نوشته‌ام و در آنچه از اعداد به سرخی نوشته‌ام با شماره پیش افتاده به عدد (مفرد) آیات و با شماره بعدی به عشرات اشاره کرده‌ام و خداوند است یاری خواسته شده و اوست گرامی و آمرزنده. و آن را در یک مقدمه و هیجده کتاب تنظیم کرده و برای یافتن سوره‌ها باسانی در فهرست اوایل سور در هر جزء از قرآن، اسامی سوره‌ها با مرکب سیاه یا طلایی و شماره آنها بر بالا، با سیاهی، یا لاجورد و شماره اجزاء به سرخی می باشد.

یادداشت‌ها

۱- او آن خدای است که جز او خدای دیگر نیست و دانای غیب است و غیب را بداند و آنچه خلق آن را بدانند او نیز بداند... او مهربانست بر روزی دادن بر نیک و بد، همه را روزی دهد و بر مؤمنان پرهیزگاران رحیم است که ایشان را بیامزد و اندر بهشت جاودانه فرود آرد: **(تفسیر قرآن مجید، نسخه محفوظ در کتابخانه دانشگاه کسبریج- جلد دوم، از سوره «ص» تا «ناس» به تصحیح دکتر جلال متینی):** آ، ۲۲- سوره ۵۹- حشر- ص ۳۹۱، جزء ۲۸.

۲- او الله است و آفریننده است که نطفه را اندر پشتهای پدران، او آفریند، «الباری» او آفریننده است که نطفه را از حال به حال بگرداند، «المصور» صورت کننده است که خلق را اندر رحم مادران صورت کند، چنان که خواهد، نریا ماده، سیاه یا سید، هر چگونه خواهد، اوست که جانها را اندر تنها کند، «لَهُ الْأَسْمَاءُ الْحُسْنَى» او را نامهای نیکوست: الله است، رحمن است، رحیم است، سلام است، مؤمن است، مهیمن است، عزیز است، جبار است، متکبر است و

نیز نامه‌های دیگر، نود و نه نام دیگر نیکو، او را بدان نامها به خوانند يُسَبِّحُ لَهُ مَا فِي السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضِ او را همی نماز کنند و همی تسبیح کنند هر چه اندر آسمانها و زمین خلق است جز کافران وَهُوَ الْعَزِيزُ الْحَكِيمُ و خدای عز و جلّ اندر ملکوت و سلطان خویش عزیز است و اندر امر و قضای خویش حکیم است...: (ایضاً مأخذ فوق): آ، ۲۴، سوره ۵۹ حشر- ص ۳۹۲- جزء ۲۸.

۳- چو خدای هیچ چیز نیست و او را مانده نیست و او مداراگر و داناست. این عبارت شامل دو قسمت است: قسمت اول (لیسَ کَمِثْلِهِ شَيْءٌ) از آیه ۱۱، سوره ۴۲ (شوری) اقتباس شده و قسمت دوم (وهو اللطیف الخبیر) در آیه ۱۰۳ از سوره انعام (۶)، و در آیه ۱۴ از سوره الملک (۶۷) مشاهده می شود.

۴- ... ایدون گوید که آن چنان بود که چون این آیت فرو آمد «خُذِ الْعَفْوَ وَأْمُرْ بِالْعُرْفِ وَأَعْرِضْ عَنِ الْجَاهِلِينَ» چون پیغامبر علیه السلام بدین آیت کار کرد، خدای عز و جل بر او ثنا کرد «وَأَنَّكَ لَغَلِيٌّ خُلِقِ عَظِيمٍ» گفت تو بر خوبی بزرگی، یا محمّد، و بر خوبی نیکو: (آ، ۴- سوره، ۶۸، قلم - ص ۴۵۶ - جزء ۲۹- تفسیر کمبریج، جلد دوم، به تصحیح دکتر متینی).

۵- اشاره است به آیات ۸، ۹، ۱۰ و ۱۱ سوره تکویر (۸۱): «وَإِذَا السَّمَاءُ وَدَّتْ سُوقًا...» رُبَّعِ گوید هر کسی را با کار او قرین کنند. و آن گاه که آن دخترک کشته یا زنده به زمین کرده را اندر جاهلیت ببرسند. چون مهتران را دختران آمدی او را بکشند یا زیر زمین کردند- ببرسند ایشان را.

بِأَيِّ ذَنْبٍ قُتِلَتْ هـ وَإِذَا الصُّحُفُ نُثِرَتْ تُرَا به چه گناه کشته اند؟ دیگر ایدون گوید که او پدر خویش را ببرسد که ما را به چه گناه کُشتی؟ و چون دیوانهای نیکو و بدی باز کنند. وَإِذَا السَّمَاءُ كُشِطَتْ و آنگاه که آسمانها را از جای برکنند، بنوردند.»: (تفسیر قرآن مجید کمبریج- جلد دوم- ص ۵۵۶).

۶- اشاره است به آیات ۱۹ و ۲۰ سوره حاقّه (۶۹): «فَأَمَّا مَنْ أُوْتِيَ كِتَابَهُ بِيَمِينِهِ فَيَقُولُ هَؤُومٍ أَقْرَأُ و اکتایبه نامه به دست راست دهند، یاران خویش را گوید بیابید و این نامه بخوانید تا ببینید که مرا اندرین نامه چند ثواب و کرامت نبشتست.

إِنِّي طَلَنْتُ أَنْتَى مُلَاقٍ حِسَابِيَه... من اندر دنیا همی دانستم و یقین بودم که مرا این شمار پیش خواهد آمد...: (ایضاً مأخذ فوق، ص ۴۶۹).

۷- السّجّاوندى (الغزوى البقارى): توقى نحو ۱۱۶۴. له «الوقف والابتداء» وضع فيه علامات الوقف فى قراءة القرآن: (المنجد فى الادب والعلوم، معجم لاعلام الشرق والغرب از: فردینان توتل، ۱۹۵۶، ص ۲۴۹).

۸- «فیروزآبادی» منسوب به فیروزآباد مجدالدین محمد بن یعقوب شیرازی فیروزآبادی مکتبی به ابوطاهر، ادیب و لغت‌شناس زبان عربی (و. فیروزآباد [فارس] ۷۲۹ هـ.ق. / ۱۳۲۹ م. ف. زبید [یمن] ۸۱۷ هـ.ق. / ۱۴۱۵ م.). وی نخست، در شیراز و سپس، در واسط و بعد در بغداد به تحصیل پرداخت و نیز مدتی در دمشق در محضر درس تاج‌الدین عبدالوهاب سبکی حاضر می‌شد، و با وی سفری نیز به اورشلیم کرد و در آن جا مدت ده سال به تدریس پرداخت، و سپس، به آسیای صغیر، قاهره و مکه مسافرت کرد و مدت پانزده سال در مکه ساکن شد. آن گاه، به دهلی و پس از پنج سال، بار دیگر به مکه بازگشت و دو سال دیگر آن جا اقامت کرد. پس، بدربار احمد بن اویس جلایری (بغداد) رفت و سپس سفری به شیراز کرد و در آن جا با امیر تیمور ملاقات نمود و بعد از راه هرمز و خلیج فارس به یمن رفت و قاضی القضاة یمن شد و دختر سلطان الملک الاشرف را به زنی گرفت و سپس، بار سوم به مکه رفت و در آن جا مدرسه‌ای برای تدریس فقه مالکی تأسیس کرد و مجدداً به یمن بازگشت و در شهر زبید درگذشت. شهرت وی به سبب تألیف ارجمند اوست در لغت عرب موسوم به **القاموس التمحیط معروف به قاموس...**: دکتر معین: **فرهنگ فارسی**، ج ۶، ص ۱۳۹۶.

۹- «حَفْص... ابن سلیمان بن المغیره مکتبی به ابی عمر بن ابی داوود اسدی کوفی فاخری بزاز. او محدث و متروک است. صاحب **معجم الادباء** گوید: وی راوی عاصم بن ابی التجدود باشد. حَفْص ریب عاصم (پسرزن او) بود و قرائت را به عرض و تلقین از عاصم فرا گرفت. حَفْص گوید عاصم مرا گفت قرائتی را که به تو آموختم آن باشد که عرضاً بر ابوعبدالرحمن سلمی از علی قرائت کردم و آن گاه بر ابوبکر بن عیاش آموختم. قرائتی است که بر زرار بن جُبیش از ابن مسعود عرض داشتم. حَفْص به سال ۹۰ متولد شد و به بغداد درآمد و در آن جا قرائت آموخت و مردم قرائت عاصم به تلاوت از او بگرفتند. او مجاورت مکه گزید و در آن جا نیز قرائت آموخت. یحیی بن معین گوید: روایت صحیحه از قرائت عاصم روایت حَفْص باشد و او داناترین آنان به قرائت عاصم بود و به ضبط قرائت بر شعبه ترجیح یافته بود. حَفْص بن سلیمان در سال یکصد و هشتاد و هشتاد (از **معجم الادباء**)، رجوع به **الفهرست ابن التّدیم** شود. در اکثر بلاد روم و عرب قرآن کریم را به قرائت وی تلاوت می‌نمایند.» : **لغتنامهٔ دهخدا- حرف ح**، (ص ۷۳۲).

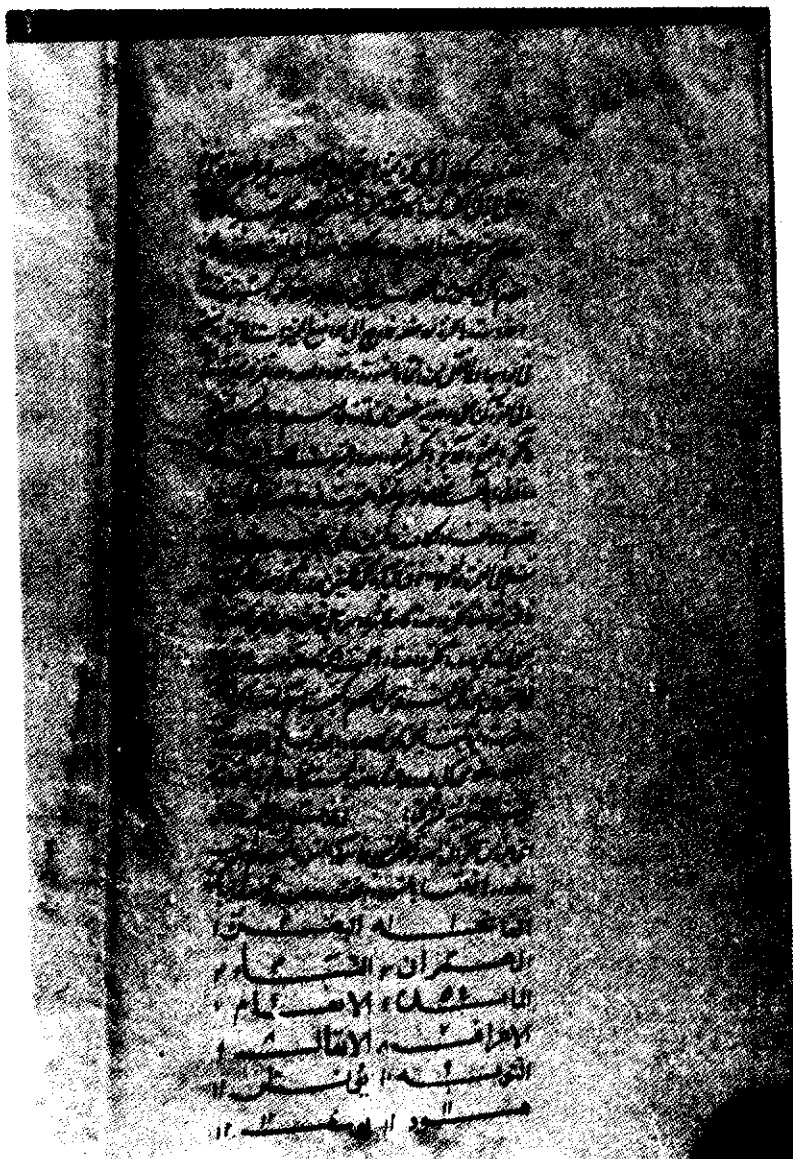
۱۰- «عاصم... ابن بهذله الکوفی الاسدی. کتبهٔ او ابوبکر و یکی از قُرّاء سبعة بود و به سال ۱۲۸ هـ.ق. در گذشت. او شاگرد ابوعبدالرحمن السلمی و زرار بن جُبیش بود. (**قاموس الاعلام** زرکلی، چاپ اول، ج ۲، ص ۴۶۰)» : **لغتنامه حرف ع- ص ۱۴**.

بسم الله الرحمن الرحيم

کشف قبح و مزاجه و السعالي سلمه الكبر السعالي علبها في حكايا
 كونه عمده و شانه في خرد و كسب لان على شان من قابل في شانه و نهاده و كذا
 و الله عالم الغيب و الشفا و هو اعلم بجهنم و قد ذكرنا في السعالي و هو اعلم
 البهائي في الصوره و سما كسبي يسبح و في السعالي و هو اعلم بجهنم و كذا
 لو كبرين باق و نهاده و نهاده و نهاده و نهاده و نهاده و نهاده
 ليقى و اصف في صنف الال و نهاده و نهاده و نهاده و نهاده و نهاده
 استيعاب السعالي كسبي و نهاده و نهاده و نهاده و نهاده و نهاده
 و نهاده و نهاده و نهاده و نهاده و نهاده و نهاده و نهاده و نهاده
 عقده و نهاده و نهاده و نهاده و نهاده و نهاده و نهاده و نهاده
 عظيم اشرف و نهاده و نهاده و نهاده و نهاده و نهاده و نهاده
 الف حزين و نهاده و نهاده و نهاده و نهاده و نهاده و نهاده
 نهاده و نهاده و نهاده و نهاده و نهاده و نهاده و نهاده و نهاده
 الف حزين و نهاده و نهاده و نهاده و نهاده و نهاده و نهاده

نمونه هایی از صفحات نسخه خطی کشف الآيات نصیری طوسی

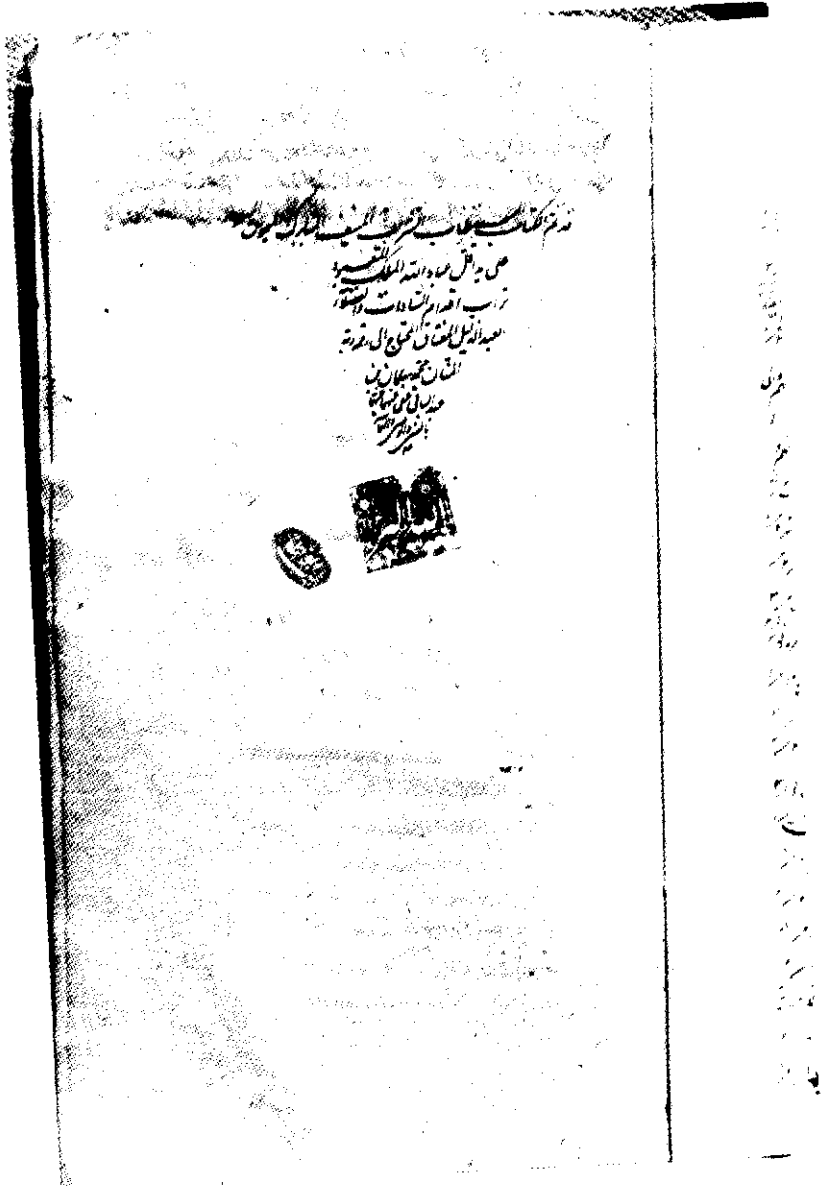
نمونه هایی از صفحات نسخه خطی کشف الآیات نصیری طوسی

۱۳	الزمر	۱۳	۱۳
۱۴	الحج	۱۴	۱۴
۱۵	بنا	۱۵	۱۵
۱۶	مرا	۱۶	۱۶
۱۷	الانبیاء	۱۷	۱۷
۱۸	المؤمنین	۱۸	۱۸
۱۹	الفرقان	۱۹	۱۹
۲۰	القصص	۲۰	۲۰
۲۱	الضحک	۲۱	۲۱
۲۲	لقمان	۲۲	۲۲
۲۳	الاعراف	۲۳	۲۳
۲۴	فاط	۲۴	۲۴
۲۵	الصف	۲۵	۲۵
۲۶	الزمر	۲۶	۲۶
۲۷	التوبة	۲۷	۲۷
۲۸	الزمر	۲۸	۲۸
۲۹	الباق	۲۹	۲۹
۳۰	الحجرات	۳۰	۳۰
۳۱	الذاریات	۳۱	۳۱
۳۲	التغاب	۳۲	۳۲
۳۳	الاحزاب	۳۳	۳۳
۳۴	المجادل	۳۴	۳۴
۳۵	الاحزاب	۳۵	۳۵
۳۶	الصف	۳۶	۳۶

نمونه هایی از صفحات نسخه خطی کشف الآيات نصیری طوسی

الناقد ۳۰۳ القاسم ۳۰۴
 الطاق ۳۰۵ لاقوق القاسم ۳۰۶
 الملا ۳۰۷ القاسم ۳۰۸
 الماقت ۳۰۹ المع ۳۱۰
 السبح ۳۱۱ الحبح ۳۱۲
 المزل ۳۱۳ المذم ۳۱۴
 القاسم ۳۱۵ القاسم ۳۱۶
 المهاد ۳۱۷ القاسم ۳۱۸
 القاسم ۳۱۹ صبر ۳۲۰
 كور ۳۲۱ الاضطر ۳۲۲
 المظن ۳۲۳ الاضطر ۳۲۴
 السبر ۳۲۵ الطاق ۳۲۶
 الاعلى ۳۲۷ القاسم ۳۲۸
 القاسم ۳۲۹ القاسم ۳۳۰
 القاسم ۳۳۱ القاسم ۳۳۲
 القاسم ۳۳۳ القاسم ۳۳۴
 القاسم ۳۳۵ القاسم ۳۳۶
 القاسم ۳۳۷ القاسم ۳۳۸
 القاسم ۳۳۹ القاسم ۳۴۰
 القاسم ۳۴۱ القاسم ۳۴۲
 القاسم ۳۴۳ القاسم ۳۴۴
 القاسم ۳۴۵ القاسم ۳۴۶
 القاسم ۳۴۷ القاسم ۳۴۸
 القاسم ۳۴۹ القاسم ۳۵۰

نمونه هایی از صفحات نسخه خطی کشف الآیات نصیری طوسی

نمونه هایی از صفحات نسخه خطی کشف الآيات نصیری طوسی